

БАБЕНКО

Анатолій Григорович
babenko.akademik@mail.ru

УДК 331.1

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК
ПРІОРИТЕТНИЙ СЕГМЕНТ
РЕГУЛЬОВАНОЇ РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ

ГУЗЕНКО

Олена Павлівна
Guzenko_ep@kneu.dp.uaд.е.н., професор,
Університет митної справи та
фінансів, м. ДніпроLABOR POTENTIAL AS A
PRIORITY SEGMENT
REGULATED MARKET
ECONOMYк.е.н., доцент, Криворізький
економічний інститут ДВНЗ
"Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана"

Стаття розкриває проблематичні аспекти адаптації трудового потенціалу в сучасному суспільстві. Визначає місце трудового потенціалу в регульованій ринковій економіці, пропонує авторське бачення змістовності дефініції «ринковий регулятор якості трудового потенціалу» та моделі етапів розвитку трудового потенціалу в умовах регульованої ринкової економіки.

Статья раскрывает проблематичные аспекты адаптации трудового потенциала в современном обществе. Определяет место трудового потенциала в регулируемой рыночной экономике, предлагает авторское видение содержательности дефиниции «рыночный регулятор качества судебного потенциала» и модели этапов развития трудового потенциала в условиях регулируемой рыночной экономики.

The article reveals the problematic aspects of adaptation of the labor potential in modern society. The position of labor potential in a regulated market economy is specified, The author's vision of content definition of «market regulator as labor capacity» model and stages of development of labor potential in terms of regulated market economy is offered.

Ключові слова: трудовий потенціал, регульована ринкова економіка, економічна модель, понятійний апарат, трудовий ресурс, стратегічний орієнтир, соціально-економічний розвиток, ринковий регулятор якості трудового потенціалу, економічно активне населення, безробітне населення

Ключевые слова: трудовой потенциал, регулируемая рыночная экономика, экономическая модель, понятийный аппарат, трудовой ресурс, стратегический ориентир, социально-экономическое развитие, рыночный регулятор качества трудового потенциала, экономически активное население, безработное население

Keywords: labor potential, regulated market economy, the economic model, conceptual apparatus, human resources, strategic orientations, socio-economic development, labor market regulators as potential economically active population unemployed

ВСТУП

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями

Трудовий потенціал країни лежить в основі імплементації реформаторських дій державного регулювання в Україні. На даний час без виваженого та обгрунтованого використання трудового потенціалу країни не можливо адаптувати ті реформи, які потрібні в умовах існуючих економічних викликів. Така теза лежить в основі вибору індикатора здатного прискорити впровадження намічених економічних реформ в секторах економіки країни. Як показує досвід розвинутих країн виважений підхід до використання трудового потенціалу, як правило, забезпечує підвищення рівня соціально-економічного розвитку суспільства та надає можливість визначення пріоритетних напрямків удосконалення державних регуляторів щодо його розвитку в майбутньому. Вітчизняна економіка знаходиться на тій стадії

розвитку, яка потребує державного втручання з метою адаптації дієвих управлінських важелів, котрі лежать в основі регульованої ринкової економіки. Саме за рахунок трудового потенціалу можна досягти якісного вирішення існуючих проблем за умови використання тих інструментів регульованої ринкової економіки, які найбільш придатні в існуючих реалістичних умовах розвитку України. Потребує вдосконалення нормативно-правова основа, що регламентує накопичення та використання трудового потенціалу країни із обов'язковим врахуванням існуючих інноваційних підходів, які забезпечують реалізацію творчих та креативних здібностей індивідуумів суспільства.

На нашу думку активізація поставленої проблеми підкріплена відсутністю дієвої платформи оцінювання та управління трудовим потенціалом країни в умовах регульованої ринкової економіки. Вказана проблема підлягає вирішенню. Вочевидь, що на першому етапі має бути обгрунтований вибір пріоритетних напрямків розвитку той частини

індивідуумів суспільства, яка належить до трудового потенціалу. В основу реформаторських дій країни доцільно покласти якісну платформу використання трудового потенціалу та обов'язково звернути увагу на рівень його здатності адаптуватися в намічених змінах. Лише за таких умов Україна може мати майбутнє на базі накопичення, збереження та приросту трудового потенціалу, який може виступати новатором в розбудові власного соціально-економічного розвитку сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поставлена проблема відзначалася сучасністю та актуальністю на різних етапах розвитку суспільства, що й зумовило необхідність теоретичних досліджень місця і ролі трудового потенціалу в регульованому ринковому середовищі. Ринкова економіка, яка найбільш ефективно забезпечує створення умов формування та використання трудового потенціалу, досліджувалася провідними науковцями під різним кутом зору. Варто відмітити праці, таких науковців як П.П. Мазурок [1], А.А. Чухно, П.М. Леоненко та П.І. Юхименко [2, 3], В.Д. Базилевич та К.С. Базилевич [4], О.М. Головінова, М.Є. Горожанкіна, В.В. Приходько та О.О. Фоміна [5] та ін. Зазначені науковці розкривають не лише змістовність ринкових регуляторів, а й визначають рольовий аспект трудового потенціалу при їх адаптації. Проблему взаємозв'язку ринкової економіки та державного регулювання досліджували наступні вчені: Д.М. Стеченко [6], Г.С. Третяк та К.М. Бліщук [7], С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Кущенко та ін. [8], І.Р. Михасюк та Л.А. Швайка [9] та інші. У своїх розробках вчені обґрунтовують те, що державне регулювання є однією з функцій управління, яка має забезпечити розробку дієвої платформи формування та використання трудового потенціалу в ринкових умовах.

У розвиток і поширення методологічних аспектів нарощування та якісного використання трудового потенціалу суспільства помітний внесок зробили такі дослідники: О.С. Федонін, І.М. Репіна та О.І. Олексюк [10], О.В. Березів, С.Т. Дуба та Н.Г. Міценко [11], В.І. Довбенко та В.М. Мельник [12], Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, В.В. Морєва та ін. [13], А.Л. Сабадірова, О.М. Баїй, Т.В. Куклінова та Д.Є. Салавеліс [14]. У своїх працях зазначені науковці предметно розкрили економічний зміст трудового потенціалу з урахуванням особливостей ринкової економіки.

Водночас, серед останніх досліджень та публікацій недостатньо висвітлено трудовий потенціал з позиції пріоритетного сегменту регульованої ринкової економіки.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ полягає у визначенні ролі трудового потенціалу в регульованій ринковій економіці і розробці пропозицій по вдосконаленню його адаптації в реформаторських подіях в країні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу наукової розробки покладено загальнонаукові та спеціальні методи, котрі спиралися на системний метод пізнання при розробці

фундаментальних положень економічної теорії, присвяченої питанням розвитку трудового потенціалу та регульованій ринковій економіці. Ключові наукові результати було отримано на базі термінологічного аналізу – при уточненні понятійної категорії «ринковий регулятор якості трудового потенціалу», статистичних методів обробки даних – для оцінювання динамічних змін трудового потенціалу (економічно активного населення), графічного методу – для схематичного представлення моделі етапізації розвитку трудового потенціалу в умовах регульованої ринкової економіки та наочного зображення статистичних матеріалів у контексті оцінки трудового потенціалу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ринкові важелі правління суттєво впливають на політику, економіку та соціальну складову країни, яка обрала демократичний шлях розвитку. В умовах ринкової економіки суспільство отримує можливість реалізувати сильні сторони товарного виробництва й ринку, в певній мірі забезпечити економічну свободу господарювання індивідуумів суспільства незалежно від форми власності. Саме ринкова економіка сприяє створенню системи раціонального використання трудового потенціалу країни. В значній мірі це обумовлено самою специфікою функціонування ринку.

Отже, в сучасних умовах розвитку все більше уваги приділяється питанням раціонального та ефективного використання економічного потенціалу країни. Економічний потенціал, як правило, розглядають з позиції сукупної виробничої сили і праці всіх працездатних членів суспільства. Стає зрозумілим, що в основу економічного потенціалу країни, у більшій мірі покладено трудовий потенціал. На думку О.С. Федоніна, І.М. Репіна та О.І. Олексюк [10, с. 19] термін «трудовий потенціал» увійшов у науковий обіг у період переходу від екстенсивного до інтенсивного способу розвитку виробництва. При цьому науковці розкривають взаємозв'язок між управлінським потенціалом та потенціалом технологічного персоналу.

З досвіду розвинених країн відомо, що ринковій економіці властиве широкомасштабне державне регулювання економіки, тобто наявність ринку в усіх сферах суспільного виробництва. У більшості випадків таке втручання держави здійснюється як економічними, так і адміністративними методами. Ринкова економіка є досить жорстокою у соціальному плані, вважає М.М. Свердан [15, с. 98]. На думку науковця «... вона не допускає зрівнялівки і стримування виключає можливість рівного розподілу доходів та багатства суспільства».

У своїй спрямованості економічні і соціальні сегменти ринкової економіки не завжди є тотожними. З позиції трудового потенціалу таке твердження витікає з того, що іманентними атрибутами ринкової економіки є безробіття, злидні, соціальні поляризація і стратифікація суспільства. З метою мінімізації таких соціальних явищ потрібно державне втручання та регулювання, тобто важелі регульованої ринкової економіки.

Як стверджує І.В. Лопаткіна [16, с. 40]

«...регульована ринкова економіка припускає систематичне втручання держави в господарське життя через податки, кредити та інші механізми з метою підтримки економічного зростання, послаблення кризових явищ або інформаційних процесів». Тотожної думки дотримуються у своїх працях наступні науковці: Л.С. Гринів та М.В. Кічурчак [17], А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк та Т.М. Попович [18], а також В.Ф. Савченко [19]. За результатами проведених досліджень, Л.М. Гейко та Н.В. Сментина [20, с. 27] стверджують, що «...сьогодні майже в усіх країнах світу має місце регульована ринкова економіка». Науковці вважають, що в кожній країні склалися властиві для неї моделі. Різниця між ними полягає у так званих коефіцієнтах

співвідношення різних форм власності, ролі ринку та державного регулювання.

З позиції трудового потенціалу держава має формувати нормативно-законодавчий блок, який здатен забезпечити умови розвитку та використання якісної, освіченої, творчої та креативної частки людського капіталу. Постійності потребує процес вивчення поведінки трудового потенціалу із визначенням факторного впливу макроекономічного рівня. Ми вважаємо, що дослідження поведінки трудового потенціалу в регульованій ринковій економіці має супроводжуватися розбудовою економічної моделі на базі стратегічних орієнтирів (рис. 1).

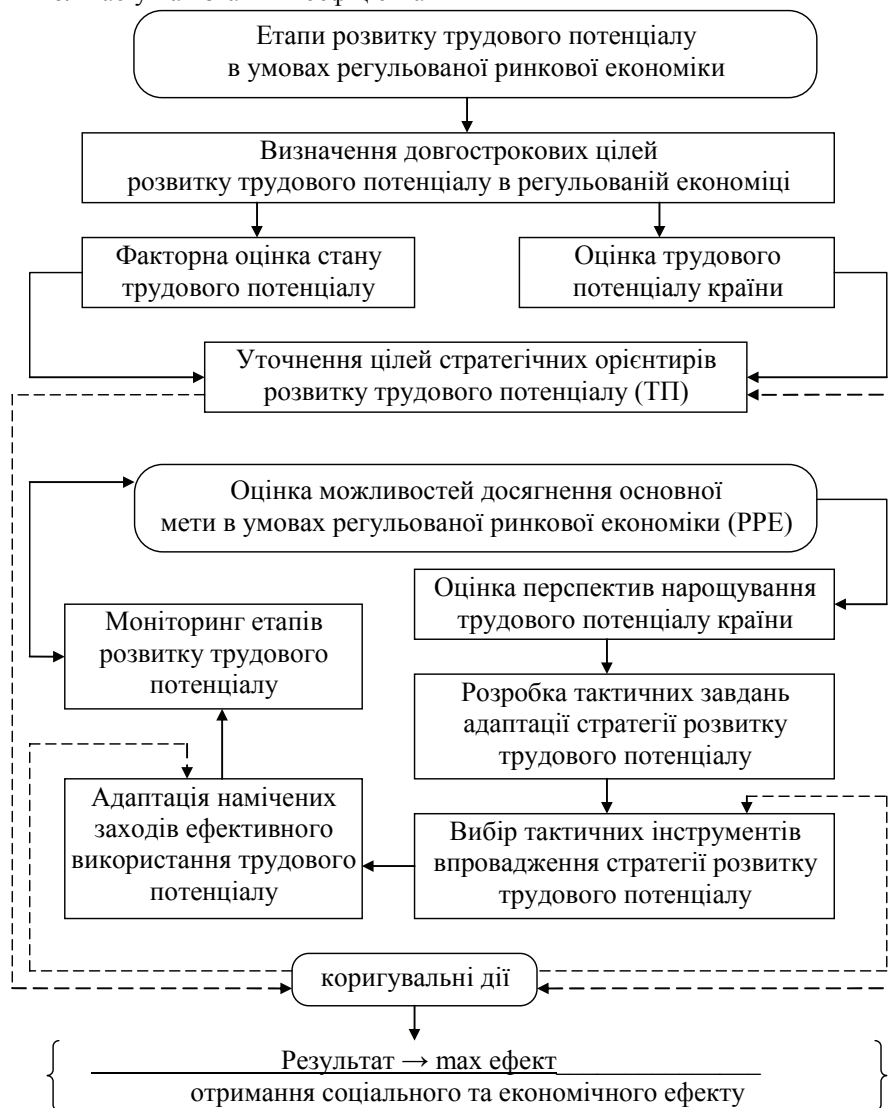

Рис. 1. Модель етапів розвитку трудового потенціалу в умовах регульованої ринкової економіки: стратегічний аспект [пропозиція авторів]

Рекомендована модель надасть можливість більш детально розкрити етапи розвитку трудового потенціалу та врахувати вплив чинників макроекономічного рівня, які породжує ринок. У наш час науковці всього світу дійшли висновку, що пріоритетним індикатором розвитку суспільства є людський капітал, у складі якого саме трудовий потенціал та його якісний рівень. Це пов'язано з тим,

що в умовах ринкової економіки країна має сприяти підвищенню рівня добробуту населення та забезпечувати постійне підвищення якісного рівня трудового потенціалу. Трудовий потенціал має відповідати вимогам ринку та мати інноваційні навички до впровадження змін, які виникають в період його адаптації в різних сферах економіки.

Все вищевикладене доводить, що в країні має

з'явитися ринковий регулятор із інноваційною платформою, дієвість якого може бути досягнута за рахунок адаптації етапів оцінки трудового потенціалу, розробки змістової стратегії його розвитку, визначення тактичних інструментів для адаптації стратегічних сегментів із обов'язковим моніторингом подій, що відбуваються.

Ми вважаємо, для даного процесу потребує уточнення поняття «регульована ринкова економіка». Мається на увазі не зміна класичної сутнісної характеристики, а більш уточнений варіант трактування із урахуванням предмету дослідження. Якщо вивчати поведінку трудового потенціалу, то доцільно розглянути можливість адаптації такого поняття як «ринковий регулятор якості трудового потенціалу». На нашу думку сутнісна характеристика запропонованого поняття може мати наступний зміст:

соціально-економічна категорія, яка включає державні та ринкові регулятори формування і використання якісних сегментів трудового потенціалу суспільства. Рекомендована змістовність даної дефініції охоплює взаємозв'язок державних рычагів впливу на розвиток трудового потенціалу суспільства, зберігає ринковий сегмент та конкретизує якісний елемент формування і використання предмету дослідження.

Підкріпленням актуалізації поставленої проблеми можна вважати зниження кількості економічно активного населення України, яке складає основу трудового потенціалу суспільства. Наочне представлення змін, які відбулися з економічно активним населенням працездатного віку демонструє рис. 2.

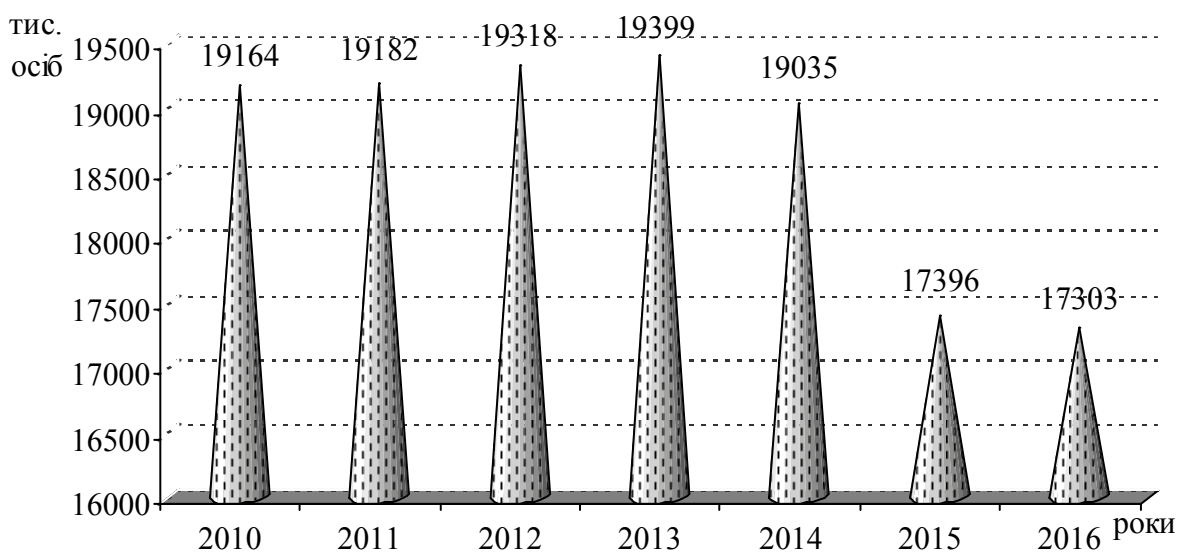

Рис. 2. Графічна оцінка динаміки економічно активного населення працездатного віку в Україні за 2010-2016 роки [21]

Як свідчать статистичні дані на 01.01.2017 року економічно активне населення працездатного віку України складало 17303 тис. грн. У порівнянні з 2010 роком економічно активне населення працездатного віку в Україні скоротилося на 1861 тис. осіб. Починаючи з 2013 року в Україні економічно активне населення працездатного віку демонструє стійку тенденцію зниження. У складі економічно активного населення працездатного віку за період вивчення скорочується також зайняте населення працездатного віку. На 01.01.2017 року зайняте населення працездатного віку в Україні становило лише 15626 тис. осіб, що на 1826 тис. осіб менше у порівнянні з 2010 роком. Така ситуація є негативною і свідчить про існування невирішених соціально-економічних проблем в Україні та вказує на негативне прискорення намічених реформаторських подій. Викликає занепокоєння також доволі значна кількість безробітного населення в Україні працездатного віку. На 01.01.2017 року безробітне населення в Україні становить 1678 тис. осіб.

ВИСНОВКИ

Трудовий потенціал має стати індикатором розвитку сучасного суспільства. Розвиток трудового потенціалу з позиції регульованої економіки має відбуватися на основі якісного індикатора. Варто адаптувати модель етапи розвитку трудового потенціалу в умовах регульованої ринкової економіки, що надасть можливість більш предметно визначити стратегічні орієнтири підвищення його якісного рівня. Доцільно залучити в цикл управління трудовим потенціалом поняття «ринковий регулятор якості трудового потенціалу», під яким розуміти соціально-економічну категорію, яка включає державні та ринкові регулятори формування і використання якісних сегментів трудового потенціалу суспільства. Необхідно активізувати втручання держави в розвиток трудового потенціалу країни через намічені реформаторські події.

Перспективними напрямками подальших досліджень має стати теоретико-методичний блок критеріїв оцінки трудового потенціалу із урахуванням галузевої сфери функціонування.

Список використаних джерел

1. Мазурок П.П. Історія економіки та економічної думки: [підручник] / П.П. Мазурок. – Львів: Видавництво «Магнолія 2006», 2011. – 428 с.
2. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка: [підручник] / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко. – К.: Знання, 2010. – 687 с.
3. Юхименко П.І. Історія економіки та економічної думки: [підручник] / П.І. Юхименко, П.М. Леоненко. – К.: Знання, 2011. – 646 с.
4. Базидевич В.Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: [навчальний посібник для вузів] / В.Д. Базидевич, К.С. Базидевич. – [2-ге вид. стер.]. – К.: Знання, 2008. – 263 с.
5. Трансформаційна економіка та економічна політика держави: [навчальний посібник] / О.М. Головінов, М.С. Горожанкіна, В.В. Приходьмо, О.О. Фоміна. – Донецьк: Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського, 2010. – 285 с.
6. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: [навчальний посібник] / Д.М. Стеченко. – [2-ге вид.]. – К.: Знання, 2007. – 271 с.
7. Третяк Г.С. Державне регулювання економіки та економічна політика: [навчальний посібник] / Г.С. Третяк, К.М. Бліщук. – Львів: ЛРІДУ, 2011. – 128 с.
8. Чистов С.М. Державне регулювання економіки: [навчальний посібник] / С.М. Чистов, А.С. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
9. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки: [підручник] / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка. – Львів: Видавництво «Магнолія 2006», 2009. – 220 с.
10. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навчальний посібник] / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олксюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
11. Березін О.В. Управління потенціалом підприємства: [навчальний посібник] / О.В. Березін, С.Т. Дуда, Н.Г. Міщенко. – Львів: Видавництво «Магнолія 2006», 2011. – 308 с.
12. Довженко В.І. Потенціал і розвиток підприємства: [навчальний посібник] / В.І. Довженко, В.М. Мельник. – [2-ге вид., вип. і доп.]. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 232 с.
13. Касьякова Н.В. Потенціал підприємства: формування та використання: [підручник] / Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, В.В. Морева та ін. – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 248 с.
14. Сабадірова А.Л. Потенціал і розвиток підприємства: [навчальний посібник] / А.Л. Сабадірова, О.М. Бабій, Т.В. Куклінова, Д.Є. Салавеліс. – Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2013. – 343 с.
15. Свердан М.М. Ринкова економіка та засоби забезпечення ефективності її функціонування / М.М. Свердан // «ВІСНИК». – 2014. – Вип.. №3(25). – С. 97-101.
16. Лопаткіна І.В. Національна економіка: курс лекцій. Тема 1. Національна економіка: предмет та метод дослідження / І.В. Лопаткіна: Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 50 с.
17. Гринів Л.С. Національна економіка: [навчальний посібник] / Л.С. Гринів, М.В. Кічурчак. – Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 464 с.
18. Мельник А.Ф. Національна економіка: [навчальний посібник] / А.Ф. Мельник, А.Ю. Расіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович; за ред. А.Ф. Мельник – К.: Знання, 2011. – 463 с.
19. Савченко В.Ф. Національна економіка: [навчальний посібник] / В.Ф. Савченко – К.: Знання, 2011. – 309 с.
20. Гейко Л.М. Національна економіка: [навчальний посібник] / Л.М. Гейко, Н.В. Силентина – Одеса: ротاپронт, 2012. – 315 с.
21. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>